

Viron suojeluskuntien syntyvaiheet

Jarkko Kemppi: Viron suojeluskuntien organisoituminen ja toiminta 1917–1924. Joensuun yliopisto. Historian tutkimuksia – Studies in History 20. Joensuu 2000. 310 s.

■ Viron itsenäistymisvaihetta vuosina 1918–20 ja koko niin sanotun ensimmäisen tasavallan aikaa eli maailmansotien välistä kautta on viime vuosikymmenen kuluessa voinut tutkia uudelta pohjalta. 1920- ja 1930-luvulla – siis omana aikanaan – ensimmäisen tasavallan kriittinen tutkiminen ei

lähdeongelmien ja perspektiivin lyhyden takia ollut mahdollista. Toisen maailmansodan jälkeen Viro oli lähes puoli vuosisataa Neuvostoliiton osa, mikä tietenkään ei mahdollistanut itsenäisyyden ajan objektiivista tutkimista. Päinvastoin, menetetty vapaus oli esitettävä kielteisessä valossa.

Viron uusi itsenäistyminen kymmenkunta vuotta sitten vasta ensi kertaa salli ottaa itsenäistymisvaiheen ja ensimmäisen tasavallan ajan viileän, monipuoliseen lähteistöön nojaavan ja objektiivisuuteen pyrkivän tutkimuksen kohteeksi. Vasta nyt arkistot olivat vapaasti tutkijoiden käytettävissä, sensuuria ei ollut, eikä tutkimuksen lopputuloksia ollut ylhäältä etukäteen annettu.

Jarkko Kempin väitöskirja Viron suojeluskuntaliikkeestä ensimmäisen tasavallan alkuvuosina kuuluu maan historian mustien aukkojen täyttäjien. Hän on ottanut selvittääkseen suojeluskuntien toiminnan jaksolla, johon sisältyy useita dramaattisia tapahtumia: Venäjän vuoden 1917 kumousliikehdintä ja sen vaikutukset Virossa, Viron julistautuminen itsenäiseksi helmikuussa 1918, Saksan miehitys Pohjois-Baltiassa helmikuusta marraskuuhun 1918, vapaussota Neuvosto-Venäjää vastaan marraskuusta 1918 helmikuuhun 1920, rauhanteko Neuvosto-Venäjän kanssa, itsenäisen valtion rakennustyön käynnistäminen 1920-luvun alussa ja lopulta kommunistien vallankaappausyritys 1. joulukuuta 1924.

Tekijän valitsema tutkimusaihe on kaikin puolin relevantti. Prisman tavoin suojeluskuntaliike heijastelee edellä mai-

nittuja nuoren tasavallan alkuvuosien dramaattisia tapahtumia, ja näin tietomme täydentyvät yhden tärkeän elementin osalta. Tämä on sitäkin merkittävämpää, koska Viron suojeluskuntaliikettä ei aiemmin ole tutkittu likimainkaan näin perusteellisesti. Siksi Kemppi on työssään saanut kokea uranuurtajan niin ilot kuin riesat.

Väitöskirjan otsikko on selkeä; ainoastaan työn aikarajaus pohdituttaa. Aloitusvuosi 1917 on ainoa mahdollinen, mutta työn venyttäminen vuoteen 1924 saakka ei välttämättä ole perusteltu. Tiedän tekijän pohtineen asiaa pitkään, ja koska yksiselitteistä neuvoa on nykyin vaikea tarjota, ei tästä seikasta juuri voi lähteä sakottelemaan.

Johdantoluvussa Kemppi luettelee koko joukon kysymyksiä, joihin hän tutkimuksessaan etsii vastausta. Näitä ovat esimerkiksi seuraavat: miten suojeluskunnat organisoituivat, etenikö organisointi keskitetyksi vai tapahtuiko se pikemminkin paikallisesti, mikä oli suojeluskuntien asema eli olivatko ne itsenäisiä vai valtiovallan instrumentti, sekä millaiset tehtävät kuuluivat suojeluskunnille ja miten ne näistä tehtävistä selvisivät?

Tärkeä periaatteellinen ratkaisu on tutkimuksen rajaaminen suojeluskuntien eli Kaitseliit-järjestön valtakunnalliseen ja maakuntatason organisaatioon. Näin yksittäiset suojeluskunnat jätetään tarkastelun ulkopuolelle. Pidän tällaista rajausta perusteltuna sekä työekonomian että tutkimuksen koossapysymisen kannalta.

Koska suojeluskuntia ei

aiemmin juuri ole tutkittu, Kemppi on joutunut perinpohjin paneutumaan arkistolähteisiin. Niitä hän on koonnut useasta kymmenestä Eesti Riigiarhiiv -arkistossa Tallinnassa olevasta fondista, ja luetteloon on vaikea mitään painokasta lisätä. Ehkä kuitenkin Heinrich Laretein (F 1628), Johan Laidonerin (F 2553) ja Hugo Tulnolan (F 3587) arkistoista olisi voinut jotakin lisähöystettyä löytyä.

Painettuun alkuperäisaineistoon ja kirjallisuuteen Kemppi on perehtynyt laajalti. Työn aikaisemmassa vaiheessa peräänkuuluttamani saksalainen tutkimuskirjallisuus on nyt mukana, joskin sen hyödyntäminen ei ole niin syvällistä kuin olisin toivonut. Kirjallisuusluettelossa ei kaikkien teosten nimiä mainita täydellisinä, ja lisäksi monissa titteleissä – etenkin saksankielisissä – on harmillisen paljon kirjoitusvirheitä.

Näitä huomautuksia vakavampi on kirjallisuuden käyttöä koskeva muistutus. Vieläkään tekijä ei oikein osaa valita, minkälaisin teoksin hän mitään tekstinkohtaa dokumentoi, vaan käyttää luvattoman paljon vanhentuneita ja väitöstutkimuksen materiaaliksi köykäisiä teoksia. Erityisesti häiritsevät Märt Raudin teoksen *Kaks suurt. Jaan Tõnisson, Konstantin Päts ja nende ajastu*, Ojamaa – Varmaksen vanhentuneen ja yleisluonteisen *Viron historian* sekä Evald Uustalun niin ikään yleisesityksenomaisten teosten *Eesti Vabariik 1918–1940* ja *The History of Estonian People* runsas käyttö. Tekijä ei osaa punnita kaikkien käyttämiensä teosten relevanssia, mikä antaa asian-

tuntevalle lukijalle negatiivisen kuvan.

Koska suojeluskuntaliikkeestä on aiempaa kirjallisuutta ylen vähän, Kemppi on käyttänyt myös sellaisia subjektiivisia muisteluksia, jotka toisenlaisen lähdetilanteen valitessa olisivat saaneet jäädä käyttämättä, mutta joihin turvautuminen niukassa lähdetilanteessa on puolustettavissa.

Eräiden yksittäisiä suojeluskuntia käsittelevien muistelmien osalta tulee mieleen myös jälkiviisauden vaara: haluttiinko kuvattava tilanne jälkikäteen esittää dramaattisempaa tai oma panos suurempaa kuin mitä se omana aikana – siis todellisuudessa – oli ollut? Oma ongelmansa ovat Pätsin autoritaarisen hallinnon aikana kavennetun sananvapauden oloissa ilmestyneet teokset, niihin luettuna myös massiivinen, ”virallinen” vapaussodan historia *Eesti Vabadussõda*. Yleensä tekijä tiedostaa näihin teoksiin liittyvät lähdekriittiset ongelmat.

Kemppin väitöskirjan suurin ongelma on sen dispositio. Hänen ratkaisunsa aiheuttaa monia päällekkäisyyksiä ja epäselvyyksiä, eikä työ ole kaikilta kohdiltaan sellainen looginen, tekijänsä oteessa oleva kokonaisuus kuin väitöskirjan tulee olla.

Pääluvussa 2 (Bolshevikien ja saksalais miehityksen aika) olisi alalukujen 2.1. (Tallinnan Omakaitse-organisaation perustaminen) ja 2.3. (Bolshevikien valtaannousu) sisältö tullut limittää yhdeksi kokonaisuudeksi ja tämä sitäkin suuremmalla syyllä, kun alaluvun 2.1. asiat johtuvat alaluvun 2.3. tapahtumista. Pääluku 3

on selkeästi otsikoitu (Eesti Vabariigi Kaitseliit), mutta siitä saa sen virheellisen kuvan, että se käsittelee Kaitseliit-järjestön koko historian, vaikka se rajoittuu pelkkään järjestön perustamiseen. Otsikkoon olisi siis ollut välttämättä lisättävä sana ”perustaminen”. Lisäksi alaluvun 3.1. otsikko Kaitseliit ennen vapaussotaa on harhauttava, koska myös muut alaluvut käsittelevät järjestöä ennen vapaussotaa.

Pääluku 4 on otsikoitu sanalla Vapaussota. Kuitenkin myös pääluku 5 (Uudelleenjärjestelyjä) käsittelee vapaussodan aikaa (samoin kuin pääluvut 6 ja 7). Siksi pääluvun 4 otsikkoa olisi ollut tarkennettava esimerkiksi formuloinnilla Vapaussodan sotatoimet.

Pääluku 8 (Suojeluskunnat 1921–1924) jää tekijän tiivistämistoimista huolimatta edelleenkin löysäksi. Tämä johtuu työn loppurajauksen vetämisestä kommunistien vuoden 1924 vallankaappausyritykseen saakka.

Vironkieliset termit on yleensä kirjoitettu oikein ja myös lukijaystävällisesti suomennettu. Sanan ”armeija” tilalla olisin mieluummin käyttänyt sanaa ”sotaväki”, joka paremmin vastaa myös vironkielistä alkutekstiä.

Tekijä on onneksi karsinut työn aikaisemmissa vaiheissa olleita kummallisia teoretisointeja, mutta edelleenkin niitä on silmään tökkijöiksi asti, kuten sivulla 212: ”Organisaatiot pyrkivät kaiken aikaa etsimään parasta mahdollista muotoa toiminnalleen ja ennakoimaan tulevaisuuden tuomia haasteita”, sivulla 241: ”Kun yksilöt tuntevat, että heidän työllään

on todellista merkitystä, he hoitavat tehtävänsä innostuneemmin” ja sivulla 244: ”Organisaatiot ovat usein järjestelmiä, jotka ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa”.

Edellä olen – niin kuin vastaväittäjät yleensä – kiinnittänyt kriittistä huomiota eräisiin Kempin työn heikkouksiin. Kohtuuden nimissä on kuitenkin alleviivattava, että nuori tutkija on rohkeasti tarttunut tärkeään aiheeseen, jota aikaisemmin ei juuri ole tutkittu. Kemppi on vaivojaan säästämättä käynyt lävitse erittäin laajan, hajanaisen ja kohdittain hankalasti tulkittavan primääriaineiston ja rakentanut sen pohjalta antoisan kokonaiskuvan Viron nuoren tasavallan suojeluskuntaliikkeestä.

Seppo Zetterberg